

МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА

ОГІЄНКО Альона Володимирівна

УДК 339.13.017:339.0564:631.1

**ЕФЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(економіка сільського господарства і АПК)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Херсон – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Херсонському економічно-правовому інституті
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
ЛАГОДІЄНКО Володимир Вікторович,
головне управління агропромислового розвитку
Миколаївської облдержадміністрації, начальник.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
АФОНІН Анатолій Степанович,
Міжнародний університет бізнесу і права, професор
кафедри міжнародних економічних відносин та
економічної теорії;

кандидат економічних наук, доцент
ГОНЧАРЕНКО Ірина Василівна,
Миколаївський державний аграрний університет,
доцент кафедри світового сільського
господарства і ЗЕД.

Захист відбудеться "30" квітня 2010 р. о 10:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 67.135.01 у Міжнародному університеті бізнесу і права за адресою: 73039, м. Херсон, вул. 49 Гвардійської дивізії, 37 а.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Міжнародного університету бізнесу і права за адресою: 73039, м. Херсон, вул. 49 Гвардійської дивізії, 37 а.

Автореферат розісланий "29" березня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.В.Юрченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Міжнародне економічне співробітництво є одним із головних чинників впливу на рівень розвитку економіки кожної країни і світового прогресу в цілому. Складовим елементом такого співробітництва є зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання різних країн. Вона є важливою і невід'ємною частиною господарської діяльності підприємств, фірм, усіх учасників ринкових відносин.

Ефективний розвиток зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору сприяє відтворенню експортного потенціалу країни, підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках, формуванню раціональної структури експорту й імпорту, залученню іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах, забезпеченню економічної безпеки України.

Проблеми ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств розглядалися у працях багатьох провідних вчених-економістів, зокрема: О. Амоші, В. Андрийчука, Л. Антоноюка, В. Бойко, П. Гайдуцького, В. Геєця, А. Кандиби, С. Кваші, А. Кредісова, П. Саблука, С. Соколенка, В. Топіхи, А. Афоніна, І. Гончаренко, В. Лагодієнка та інших відомих вчених. Проте не всі аспекти проблеми є достатньо вивченими, особливо це стосується стимулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств на регіональному рівні.

Недостатня глибина вивчення проблеми та необхідність пошуку ефективних шляхів її розв'язання зумовили актуальність теми та розробку проблем в дисертаційному дослідженні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане згідно наукової проблематики ПВНЗ "Херсонський економічно-правовий інститут" та пов'язане з тематикою науково-дослідних робіт Херсонського державного аграрного університету, зокрема з науково-дослідною темою "Організаційно-економічний механізм функціонування підприємницьких структур, систем ціноутворення, фінансово-кредитних відносин, страхування" (номер державної реєстрації 0102U003197).

Особистий внесок автора полягає у розробці теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій стосовно забезпечення ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності та формування механізмів активізації експорту продукції аграрних підприємств Миколаївської області.

Досягнення мети дисертаційної роботи обумовило необхідність розв'язання наступних завдань дослідження:

- розглянути теоретичні аспекти ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності в аграрному секторі і дати визначення поняття зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств;

- обґрунтувати стратегічні цілі розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств;
- сформулювати систему організаційно-економічних заходів забезпечення ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області;
- розробити організаційно-економічні моделі реалізації виходу на зовнішній ринок і забезпечення конкурентоспроможності експортної продукції аграрних підприємств;
- визначити систему критеріїв діяльності спільних підприємств аграрного сектору;
- розробити алгоритм впровадження інновацій для стимулювання експортної діяльності аграрних підприємств.

Об'єктом дослідження є процеси ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області на основі підвищення їх конкурентоспроможності і формування експортно-орієнтованих організаційних структур.

Предметом дослідження дисертаційної роботи є теоретичні, методичні та прикладні питання ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрного сектору Миколаївської області.

Методи дослідження. Теоретичною і методичною основою дисертаційного дослідження є базові положення економічної теорії, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності, законодавчі та нормативно-правові акти країни.

В процесі дослідження використовувалась низка методів, серед яких: діалектичний та абстрактно-логічний (при узагальненні теоретичних і методичних засад розвитку зовнішньоекономічної діяльності); монографічний (при висвітленні поглядів учених на досліджувані в роботі проблеми, вивченні ретроспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності в аграрному секторі, вітчизняного і зарубіжного досвіду); графічний (при вивченні динаміки і структурних змін у розвитку підприємств, механізмів взаємовідносин); аналогії (при формуванні висновків щодо подальшого розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розвитку та поглибленні теоретико-методичних положень, формуванні практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

Найважливішими результатами дослідження, що характеризують його новизну, розкривають зміст дисертації і виносяться на захист, є:

вперше:

- розроблено систему організаційно-економічних заходів забезпечення ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області, на основі визначених стратегічних цілей розвитку, заходів щодо підвищення конкурентоспроможності продукції, стимулювання

інвестиційно-інноваційної діяльності, удосконалення організаційних форм експортної діяльності аграрних підприємств;

удосконалено:

- склад стратегічних цілей розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств із забезпеченням редукції науково-технічної та соціальної цілей;

- організаційно-економічні моделі реалізації виходу на зовнішній ринок і забезпечення конкурентоспроможності експортної продукції аграрних підприємств, що передбачає інженерно-технологічні заходи, забезпечення якості продукції, стимулювання збуту, експортно-орієнтовану маркетингову концепцію;

- систему критеріїв діяльності спільних підприємств аграрного сектору, яка включає: зростання експортного потенціалу, комерційну, інвестиційно-інноваційну, техніко-технологічну, соціальну і бюджетну ефективність. Загальний критерій народногосподарської економічної ефективності спільних підприємств запропоновано визначати як суму доходів бюджету від діяльності спільного підприємства і синергетичного ефекту партнерства операційних сільськогосподарських систем різних державних устроїв;

дістало подальшого розвитку:

- визначення зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, яку сформульовано як форму господарської діяльності, пов'язану з технологією виробництва сільськогосподарської продукції та науково-технічною діяльністю, а також з системою міжнародного маркетингу здійснення експортних та імпорتنих операцій з цією продукцією;

- алгоритм впровадження інновацій в діяльність аграрних підприємств Миколаївської області, який забезпечує розвиток експортного потенціалу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретичних, методичних і практичних результатів при визначенні стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрного сектору, формуванні галузевих і регіональних програм розвитку, у практичній діяльності органів влади та підприємств.

Результати дисертаційного дослідження, висновки та рекомендації схвалені та використані в практичній діяльності при розробці планів та програм розвитку Миколаївської області Миколаївською обласною державною адміністрацією (довідка 4315/69-05-15/6-09 від 23.12.2009 р.); ВАТ “Баштанський сирзавод” Баштанського району (довідка 462 від 28.10.2009 р.); в навчальному процесі Миколаївського державного аграрного університету (довідка 1154 від 18.02.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею автора. Наукові результати, висновки і пропозиції, що виносяться на захист, отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертаційної роботи. Основні положення, наукові результати та практичні розробки дисертації доповідалися та обговорювалися на наступних науково-практичних конференціях:

«Ефективність бізнесу в умовах трансформації економіки» (Сімферополь-Севастополь. 29-31 травня 2009 року); міжнародній науково-практичній конференції „Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інновативно-інноваційного розвитку в Україні” (м. Київ, 23-24 жовтня 2008 р.); міжнародній науково-практичній конференції „Регіональні аспекти розвитку в умовах європейського вибору” (Сімферополь-Алушта, 2008 р.); на щорічних конференціях професорсько-викладацького складу Миколаївського державного аграрного університету (2006-2009 рр.) та Херсонського економічно-правового інституту (2006-2009рр.).

Публікації. Теоретичні і практичні результати дисертаційного дослідження, висновки і пропозиції автора відображено у 7 публікаціях, в т.ч. у 5 статтях у наукових фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій – 2,3 ум. друк. арк., з яких 2,3 ум. друк. арк. належать особисто авторові.

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 214 сторінок, із них 193 сторінки основного тексту. Робота містить 38 таблиць, 32 рисунки, 3 додатки на 4 сторінках. Список використаних джерел налічує 175 найменувань і займає 16 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «Теоретико-методичні аспекти ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств» визначено сутність, основні концепції та необхідність розвитку зовнішньоекономічної діяльності, досліджено умови і чинники ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, вивчено методичні аспекти оцінки ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

Зовнішньоекономічна діяльність є одним із важливих чинників стабільного розвитку національного господарства країн світу. Вона є суттєвим джерелом валютних надходжень до державного бюджету. В сучасних умовах тільки використовуючи переваги сукупного міжнародного науково-технічного потенціалу, міжнародного поділу праці, Україна може вирішувати господарські завдання, що забезпечують економічне зростання та піднесення добробуту населення.

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) аграрних підприємств є формою господарської діяльності, яка пов'язана з технологією виробництва сільськогосподарської продукції та науково-технічною діяльністю, а також з системою міжнародного маркетингу здійснення експортних та імпорتنих операцій з цією продукцією. Значення зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств полягає в можливості одержувати валютну виручку від експорту, підвищувати технічний рівень виробництва (за рахунок імпорту, більш ефективної техніки та технологій), виробляти конкурентоспроможну продукцію.

Особливостями, основними тенденціями і резервами розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області є наступні: висока залежність приморського і прикордонного регіону від зовнішньої торгівлі, особливо в частині імпорту й експорту продовольчих товарів; висока частка продовольчих товарів у структурі імпорту, що ставить під погрозу продовольчу безпеку регіону і країни; велика кількість неякісних імпортованих продуктів харчування; важливість експорту продовольства, як чинника розвитку економіки Миколаївської області; недостатньо ефективне використання внутрішніх резервів конкурентоспроможності підприємств переробної сфери АПК.

Ефективна робота підприємств регіональних АПК повинна визначатися правильним вибором стратегічних орієнтирів, що дозволяють щонайкраще реалізувати потенціал цієї сфери. Зовнішньоекономічна діяльність повинна стати основою стратегії економічного росту АПК регіональних агропродовольчих систем. Стратегія повинна забезпечити стійкий економічний ріст і розвиток підприємств харчового комплексу і АПК, підвищення конкурентоспроможності виробленої ними продукції.

Основними заходами для підтримки експорту продукції АПК повинні бути: податкові пільги експортерам; раціональна політика в питаннях повернення ПДВ; пільгові транспортні тарифи; маркетингова підтримка; розширення системи державних гарантій політичних і довгострокових комерційних ризиків; спрощення системи надання експортерам продовольства відшкодування частини процентних ставок по експортних кредитах; довгострокове експортне кредитування; кредитування імпортерів агропродовольчої продукції; повернення імпортного мита на сировину для виробництва експортної продукції; оптимізація обсягів і структури продовольчої допомоги; спрощення митного оформлення; усунення технічних бар'єрів розвитку експорту; надання грантів; інформаційна і консультативна підтримка експортерів; субсидування науково-дослідних робіт; інформаційна підтримка; сприяння розвитку виставочної діяльності; підтримка об'єднань експортерів; сприяння в підготовці кадрів в області зовнішньоекономічних зв'язків у сфері АПК; використання можливостей міжнародних сільськогосподарських і продовольчих організацій з метою розвитку експорту; створення сільськогосподарських торгових представництв у закордонних країнах.

Головною умовою проведення зовнішньоекономічної діяльності є її ефективність. В сучасних умовах поняття ефективності зовнішньоекономічної діяльності має комплексний і багатоаспектний характер. Воно може виражатись за допомогою різноманітних економічних показників, більшість яких демонструє переваги розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. При цьому варто враховувати те, що зовнішньоекономічні зв'язки сприяють забезпеченню оптимальних розмірів виробництва окремих видів товарів, упровадженню світових досягнень в області науки і техніки, отриманню необхідної сировини і матеріалів, розширенню номенклатури продукції, яка реалізується на

внутрішніх ринках тощо. Все це визначає необхідність ретельного узгодження відповідних видів діяльності, забезпечення єдності критеріїв параметрів, які використовуються відповідно із реальними потребами народного господарства.

У другому розділі **«Розвиток та оцінка ефективності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області»** досліджено економічний стан і проаналізовано розвиток зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області, здійснено оцінку її ефективності.

Миколаївщина традиційно вважається одним із регіонів інтенсивного землеробства в Україні, за наявності потужного природно-ресурсного потенціалу та значних земельних ресурсів. За розмірами посівних площ область входить у першу десятку регіонів країни. Миколаївщина має значні можливості для розвитку аграрного сектору, перетворення його у високоефективний, експортноспроможний сектор економіки, який здатний забезпечити продовольчу безпеку. Природно-кліматичні умови та родючі землі сприяють подальшому його розвитку, одержанню високих урожаїв усіх сільськогосподарських культур в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу.

Основними культурами рослинництва в області є зернові (озима пшениця, ярий ячмінь, кукурудза) під якими зайнято більш 40% посівних площ, технічні культури – соняшник та цукрові буряки, овочево-баштанні культури. Розвинуте садівництво та виноградарство. Тваринництво області представлене такими основними галузями як скотарство, свинарство і птахівництво. Певною мірою розвинутими є бджільництво й кролівництво.

Експортний потенціал аграрної продукції складають: живі тварини, продукти тваринного походження; продукти рослинного походження; жири та олії тваринного або рослинного походження; готові харчові продукти. Найбільшу частку в експорті займають продукти рослинного походження. Так у 2007 р. продукція рослинництва складала 94,9% від загального обсягу, а у 2008 р. цей показник збільшився до 99,2%. Спостерігає тенденція щодо зменшення частки жирів та олії тваринного або рослинного походження (з 3,9% загального обсягу у 2007 р. до 0,004% у 2008 р.). В той час продукція тваринництва займає незначну частку в експортних поставках сільгосппродукції (табл. 1).

Основу імпорту сільгосппродукції визначала продукція рослинництва, а у 2008 р. 93,5% припало на тваринницьку продукцію, обсяги поставок якої зросли у 30 разів (з 1,5 млн.дол.США до 45 млн.дол.США), що є наслідком зменшення обсягів виробництва продукції тваринництва вітчизняними виробниками. У структурі імпорту тваринницької продукції 96,2% припало на м'ясо та харчові субпродукти з Бразилії та Сполучених Штатів Америки; 3,8% – на інші продукти тваринного походження з Бразилії, Узбекистану та Парагваю, незначна частка – на молочні продукти та живі тварини.

Таблиця 1

Експорт сільськогосподарської продукції підприємствами Миколаївської області

Продукція	2007 р.		2008 р.		2008 р. у % до 2007 р.
	тис.дол. США	у % до загального обсягу	тис.дол. США	у % до загального обсягу	
Всього	191950,18	100	688049,27	100	
Живі тварини; продукти тваринного походження	2329,48	1,2	2203,83	0,3	94,6
Продукти рослинного походження	182125,35	94,9	682804,98	99,2	374,9
Жири та олії тваринного або рослинного походження	7495,35	3,9	3040,46	0,5	40,6

Аналіз діяльності аграрних підприємств Миколаївської області показав, що пріоритетним напрямом зовнішньої торгівлі області в аграрному секторі має стати подальше поглиблення торговельних відносин з країнами ЄС, де визначальним завданням є нарощування обсягів реалізації зерна, насіння соняшнику, молокопродуктів, меду, цукру, для забезпечення чого необхідно: сприяти залученню іноземних інвесторів; сприяти технічному і технологічному переоснащенню потужностей для виробництва експортної продукції; закріпитись на традиційних та освоєння нових ринків збуту; активізувати міжрегіональне співробітництво; впровадити в практику найбільш ефективні форми співпраці із зарубіжними країнами.

У третьому розділі **«Перспективи ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області»** визначено напрями підвищення міжнародної конкурентоспроможності аграрних підприємств, розроблено пропозиції щодо формування організаційних структур зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрного сектору, обґрунтовано стратегію розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області.

Конкурентні переваги українського аграрного сектору економіки, в основному, визначаються природними і історично сформованими умовами з яких можна виділити: вигідне гео економічне розташування країни, і, зокрема, Миколаївської області; численні трудові ресурси з достатньою професійною підготовкою в аграрному виробництві; наявність унікальних розробок в рослинництві та тваринництві; різноманітні та значні запаси природних ресурсів; потужний родючий земельний ресурс.

Реалізація національних конкурентних переваг сільського господарства на практиці ускладнюється цілою низкою вразливих місць. Так, в аграрній сфері неконкурентоспроможні технології, які не відповідають сучасним стандартам; надзвичайно висока ресурсомісткість та витратність виробництва; величезна зношеність основних фондів поряд із дуже обмеженими можливостями внутрішнього нагромадження капіталу; при цьому практично

відсутня інформаційна інфраструктура підтримки конкурентоспроможності українського сільськогосподарського експорту та раціоналізація структури імпорту.

Провідними, вирішальними, визначаючими успіх у конкурентному середовищі є цілі і структура майбутніх агровиробництв. В гармонізації цілей господарських організацій завжди присутні чотири цілі: науково-технічна (забезпечення інноваційного розвитку); виробнича (задоволення потреб суспільства у продукції певного виду); економічна (максимізація внеску у доход держави); соціальна (задоволення соціальних потреб робітників). Формуванню всіх чотирьох цілей, що забезпечують конкурентоспроможність виробництва і галузі, повинна приділятися увага і на стадії планування виробництва продукції і на стадії реалізації планів (програм). У роботі розширений склад цілей із забезпеченням редукції науково-технічної та соціальної цілей (табл. 2).

Таблиця 2

Встановлення цілей підприємств аграрного сектору Миколаївської області у сфері ЗЕД

Науково-технічна	Економічна	Виробнича	Соціальна
1. Найбільш повне використання можливостей стабілізації і росту. 2. Підвищення технічного рівня виробництва. 3. Підвищення якості продукції. 4. Підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках. 5. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності. 6. Участь у міжнародних наукових проектах. 7. Оновлення інфраструктури сільськогосподарського виробництва відповідно потреб конкурентоспроможності.	1. Збільшення притоку іноземної валюти. 2. Стабілізація доходу на поточний період та на перспективу. 3. Усунення цінової дискримінації сільськогосподарських виробництв. 4. Раціональне використання інвестицій власних і зарубіжних. 5. Підвищення рівня рентабельності аграрного виробництва. 6. Ефективність каналів збуту експорту.	1. Зниження витрат матеріальних ресурсів порівняно з конкурентами. 2. Розширення та покращення номенклатури продукції. 3. Ріст продуктивності праці та врожайності. 4. Повне забезпечення замовлень та потреб споживачів. 5. Створення сталої керованої операційної системи виготовлення експортної сільськогосподарської продукції. 6. нарощування промислової переробки сільськогосподарської продукції на місці.	1. Стала позитивна репутація сільськогосподарської продукції національних виробників. 2. Визначення та забезпечення потреб споживачів відповідно наявних ресурсів. 3. Поглиблення процесів професійної підготовки робітників аграрної сфери АПК. 4. Створення творчого клімату для формування гармонійно стійкого виробництва.

Кількісні і якісні зміни господарюючих суб'єктів відповідно поставленим цілям об'єктивно вимагають змін організаційних структур виробництв. В ході реформування аграрних виробництв насамперед повинна бути забезпечена повна відповідність організаційної структури аграрного виробництва цілям виробництва на перспективу. В теперішніх умовах розвитку зовнішньоекономічних відносин найбільш прийнятною і доцільною формою організації взаємодії у сфері зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств є організація спільних підприємств.

Сільськогосподарські виробництва у зовнішньому ринковому просторі повинні спиратися насамперед на свою політику, систему цінностей, чітко вироблену стратегію з орієнтацією на маркетинг, інтереси власників. Дієздатні виробництва повинні самі знаходити вихід зі складних ситуацій. Сільськогосподарським виробникам необхідно аналізувати ретроспективу і формувати перспективу, оцінюючи послідовність і пріоритетність своїх зусиль з підвищення конкурентоспроможності. На першому етапі аграрним виробництвам головні зусилля слід спрямовувати на виробництво сільськогосподарської товарної продукції, придбання сільськогосподарських машин, пристроїв первинної обробки сировини, впровадження сучасних технологій. В такій ситуації інженерно-технологічні зусилля є головними.

На другому етапі, в міру обробки технологій і оновлення видів продукції рослинництва і тваринництва акценти слід зміщувати на якість продукції. У великих аграрних підприємствах бажано впроваджувати комплексні системи управління якістю праці і продукції, що гарантує забезпечення конкурентоспроможності продукції.

На третьому етапі у сільськогосподарських підприємств не буде виникати проблема виготовлення продукції необхідного виду і якості. Головну увагу буде приділено інтенсифікації комерційних зусиль, тобто збуту. Аграрні підприємства стикаються з об'єктивною необхідністю глибокого навчання маркетинговим процесам, методам вивчення попиту в умовах існуючої кон'юнктури зовнішнього ринку та ін.

Четвертий етап – це орієнтація на закордонного споживача, його потреби, його інтереси, його запити. Мова йде про маркетингову концепцію. На нашу думку, головна причина незатребуваності вітчизняної сільськогосподарської продукції на закордонних ринках полягає у безініціативності сільськогосподарських виробників та їх поганій орієнтації у зовнішньому ринковому просторі.

Загальна модель забезпечення високоякісною аграрною продукцією закордонного споживача представлена на рис. 1.

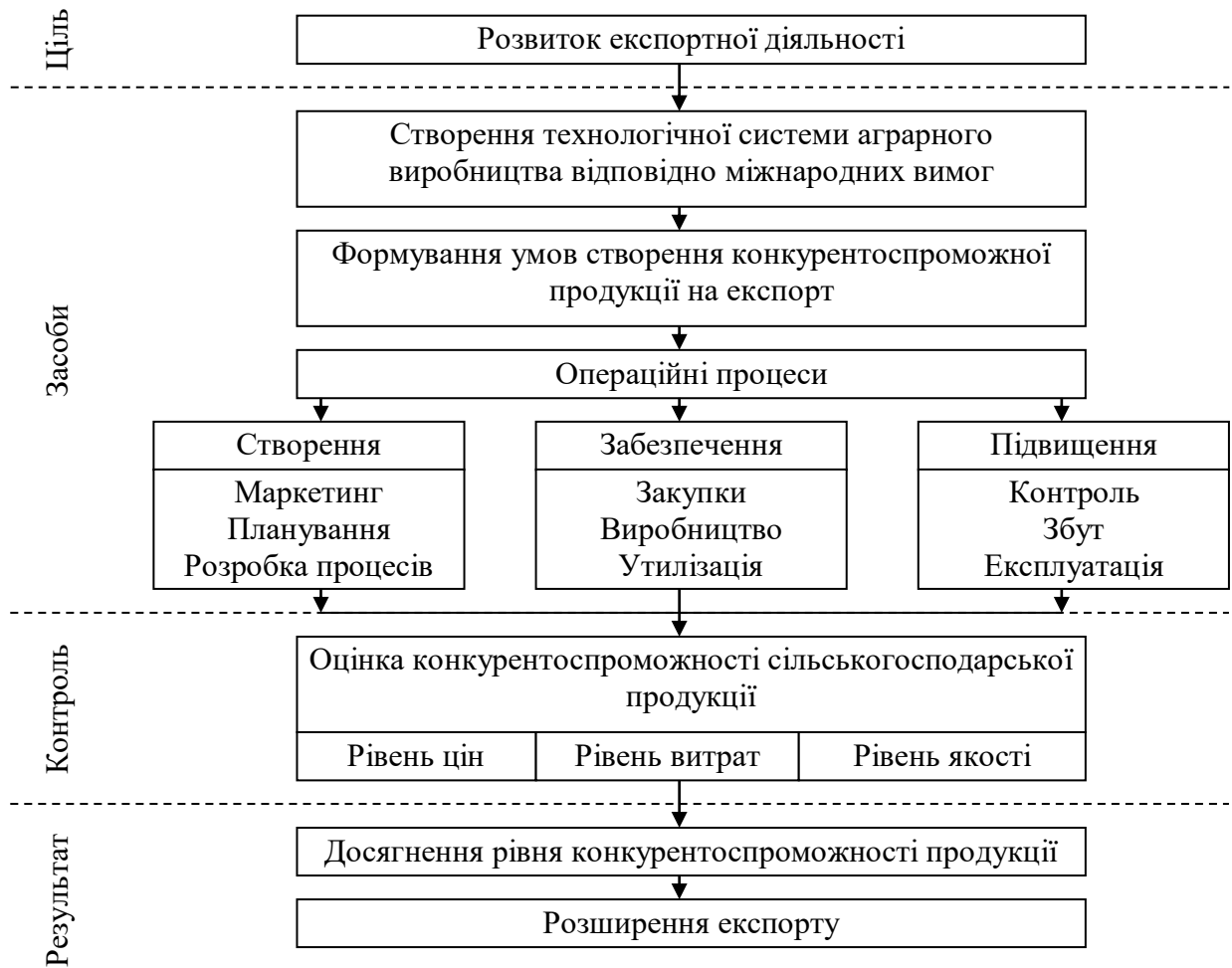

Рис. 1. Модель забезпечення конкурентоспроможності експортної продукції аграрних підприємств

Важливим напрямком підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на зовнішньому ринку є пошук резервів ресурсозбереження, об'єктивні стратегічні маневри і їх ефективна реалізація. Основними напрямками ресурсозбереження аграрних підприємств є: формування ресурсів (наявність, склад, обсяг потреби конкретного ресурсу, терміни постачань та ін.); використання ресурсів у виробництві (норми витрат, норми обслуговування, рівень кваліфікації кадрів, фінансові нормативи, рівень витрат та ін.); відновлення ресурсів (біотехнології, безвідходне виробництво, інноваційні технології відтворення тварин і земельних угідь та ін.); утилізація і списання ресурсів (дотримання умови мінімізації). Головні зусилля потрібно прикладати у сільськогосподарському виробництві на здійснення достовірних розрахунків рівня витрат, пошук резервів ресурсозбереження, об'єктивні стратегічні маневри і їх ефективну реалізацію (рис. 2).

Рис. 2. Алгоритм розрахунку рівня витрат на виробництво і реалізацію експортної продукції

Одним із вагомих інструментів зовнішньоекономічного зростання є інновації. Інноваційний шлях розвитку є визначальною складовою економічного зростання аграрних підприємств Миколаївської області. Основна причина неспроможності більшість аграрних підприємств виробляти високоякісну й конкурентоспроможну продукцію полягає як в застарілих технічних засобах, високих цінах на матеріальні ресурси, диспаритеті цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, недосконалій кредитно-фінансовій і податковій системах, так і в тому, що більшість сільськогосподарських підприємств не мають необхідних коштів для простого і розширеного відтворення, впровадження інновацій. У роботі розроблено алгоритм впровадження інновацій в діяльність аграрних підприємств

Миколаївської області (рис. 3).

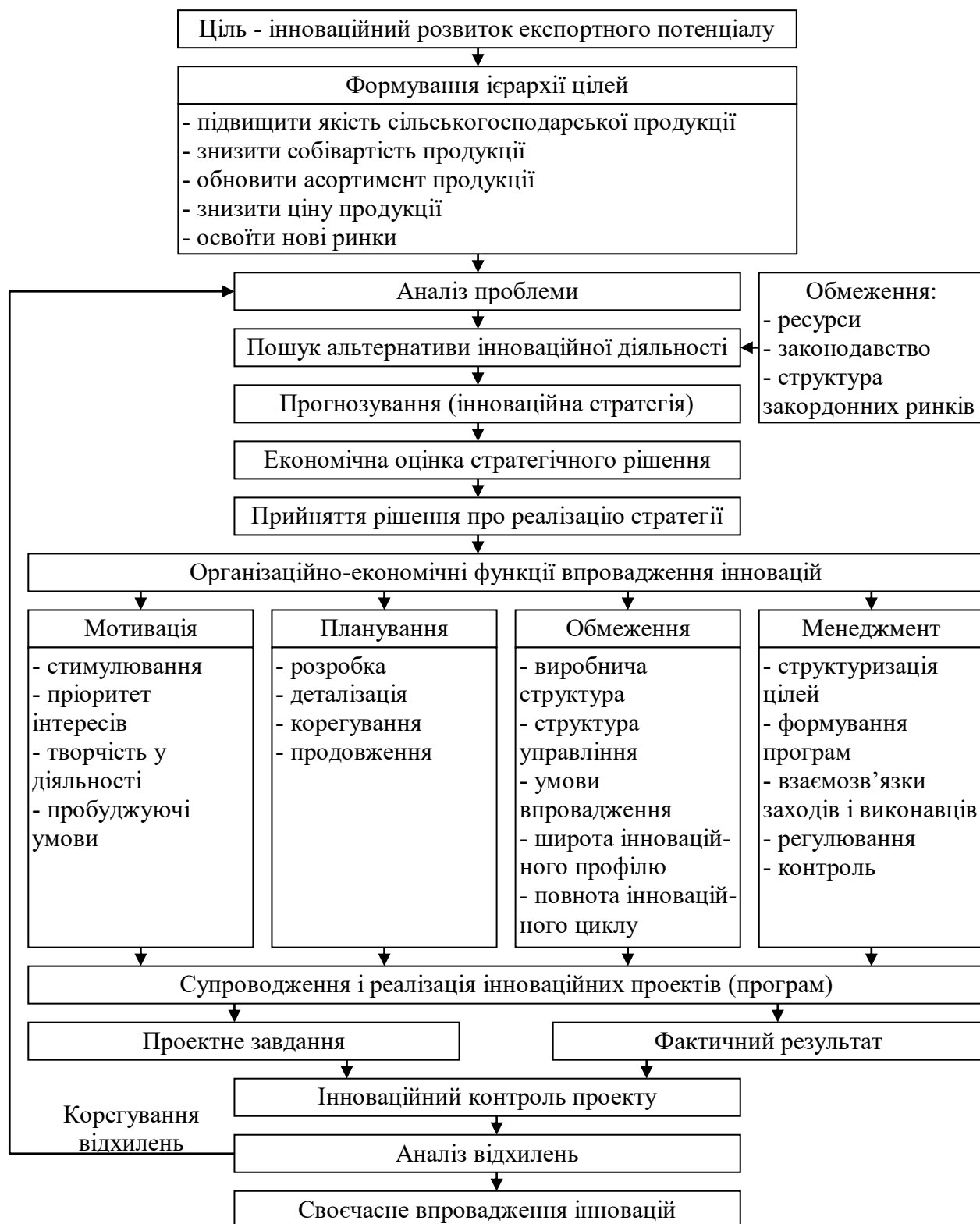

Рис. 3. Алгоритм впровадження інновацій в діяльність аграрних підприємств Миколаївської області

Ефективною формою співробітництва аграрних підприємств регіону із

зарубіжними інвесторами є створення на кооперативних засадах спільних підприємств (СП), що ґрунтуються на пайовій власності українських та іноземних партнерів, спільному управлінні та еквівалентному розподілі прибутків і ризиків. Основними критеріями діяльності спільного підприємства є: комерційна ефективність – відображає спрямованість співвідношення фінансових витрат і результатів; ефективність інвестиційно-інноваційних вкладень – характеризує вигоду від інвестування операційних процесів; техніко-технологічна ефективність – передбачає збільшення доходності при скороченні технологічних циклів, зниженні витрат на виробництво продукції, скороченні трудомісткості технології; соціальна ефективність – збільшення кількості робочих місць, умови підвищення кваліфікації вітчизняних кадрів; зростання експортного потенціалу – передбачає збільшення валютної виручки; бюджетна ефективність – враховує вплив спільного підприємства на витрати (доходи) бюджету. Загальна народногосподарська економічна ефективність СП аграрного сектора АПК визначається:

$$E = E_{\text{пт}} + E_{\text{с}};$$

де $E_{\text{пт}}$ – доходи бюджету від діяльності спільного підприємства

$E_{\text{с}}$ – синергетичний ефект партнерства операційних сільськогосподарських систем різних державних устроїв.

У вивченні ЗЕД аграрного сектора нами виділені такі необхідні відмінні особливості СП: наявність угоди про стратегічне співробітництво (вирощення і виробництво продукції, зберігання, транспортування, купівля-продаж, обслуговування, фінансування та ін.); об'єднання сторонами активів (грошових коштів, обладнання, досвіду управління та ін.); регулярна оцінка об'єднаних активів як капіталовкладень сторін; участь сторін у прибутках і збитках у відповідності з вкладеним капіталом; здійснення узгоджених завдань на основі взаємовигідних економічних відносин.

Для вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності та перспектив виходу аграрних підприємств на міжнародні ринки проведений SWOT-аналіз сільськогосподарських підприємств Миколаївської області щодо можливості виходу на закордонні ринки, здійснено прогноз подальшого розвитку діяльності у напрямку просування своїх торгових марок на зовнішній ринок. Найбільш ефективною стратегією для аграріїв є просування товару за допомогою дистриб'юторів, якою багато підприємств користуються і в даний час. Для подальшого розвитку експорту сільськогосподарських підприємств в напрямку завоювання ринку та впровадженню інновацій в сфері виробництва запропоновано модель реалізації виходу на зовнішній ринок (рис. 4).

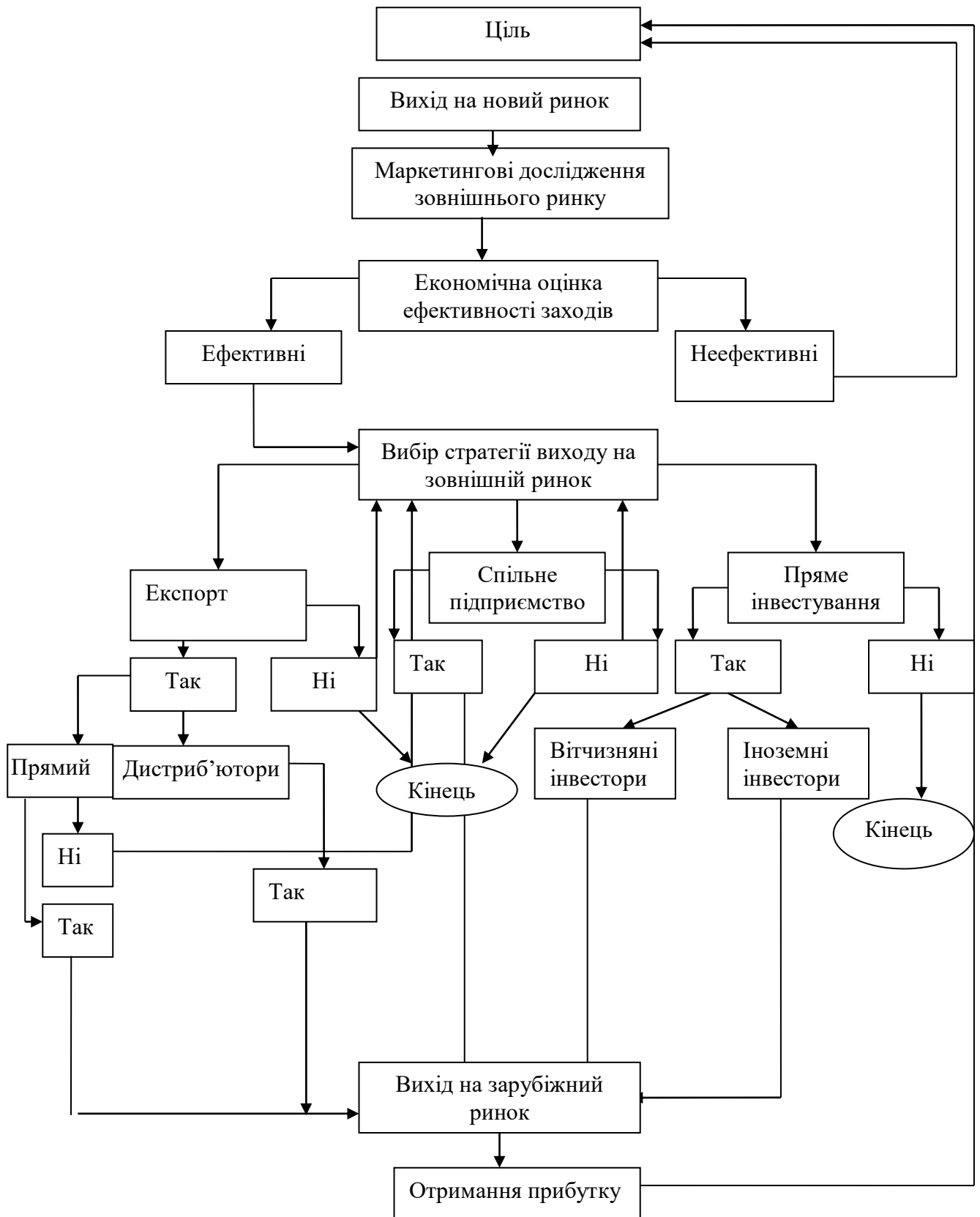

Рис 4. Модель реалізації виходу аграрних підприємств на зовнішній ринок

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і наведено нове вирішення наукової проблеми забезпечення ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності та формування механізмів активізації експорту продукції аграрних підприємств Миколаївської області.

1. Зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств є формою господарської діяльності, яка пов'язана з технологією виробництва сільськогосподарської продукції та науково-технічною діяльністю, а також з системою міжнародного маркетингу здійснення експортних та імпорتنих операцій з цією продукцією. Значення зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств полягає в можливості одержувати валютну виручку від експорту, підвищувати технічний рівень виробництва (за рахунок імпорту, більш ефективної техніки та технологій), виробляти конкурентоспроможну продукцію.

2. Ефективна робота підприємств регіональних АПК повинна визначатися правильним вибором стратегічних орієнтирів, що дозволяють щонайкраще реалізувати потенціал цієї сфери. Зовнішньоекономічна діяльність має стати основою стратегії економічного росту АПК регіональних агропродовольчих систем. Стратегія повинна забезпечити стійкий економічний ріст і розвиток підприємств харчового комплексу і АПК, підвищення конкурентоспроможності виробленої ними продукції.

3. Миколаївська область має значний потенціал розвитку аграрного сектору, перетворення його у вискоелективний, експортоспроможний сектор економіки, здатний забезпечити продовольчу безпеку. Експортний потенціал аграрної продукції області складають продукти рослинного походження (99,2%). Для реалізації експортного потенціалу аграрних підприємств регіону необхідно: сприяти залученню іноземних інвесторів; сприяти технічному і технологічному переоснащенню потужностей для виробництва експортної продукції; закріпитись на традиційних та освоєння нових ринків збуту; активізувати міжрегіональне співробітництво; впровадити в практику найбільш ефективні форми співпраці із зарубіжними країнами.

4. Провідними, вирішальними, визначаючими успіх у конкурентному середовищі є цілі і структура майбутніх агровиробництв. В гармонізації цілей господарських організацій завжди присутні чотири цілі: науково-технічна (забезпечення інноваційного розвитку); виробнича (задоволення потреб суспільства у продукції певного виду); економічна (максимізація внеску у дохід держави); соціальна (задоволення соціальних потреб робітників). У роботі розширено склад цілей із забезпеченням редукції науково-технічної та соціальної цілей, і розроблено модель забезпечення конкурентоспроможності експортної продукції аграрних підприємств.

5. Важливим напрямком підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на зовнішньому ринку є пошук резервів ресурсозбереження, об'єктивні стратегічні маневри і їх ефективна реалізація. Основними напрямками ресурсозбереження аграрних підприємств є: формування ресурсів;

використання ресурсів у виробництві; відновлення ресурсів; утилізація і списання ресурсів.

6. Інноваційний шлях розвитку є визначальною складовою економічного зростання аграрних підприємств Миколаївської області. Причинами неспроможності більшості аграрних підприємств виробляти високоякісну й конкурентоспроможну продукцію є: застарілі технічні засоби, високі ціни на матеріальні ресурси, диспаритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, недосконала кредитно-фінансова і податкова системи, відсутність коштів для відтворення і впровадження інновацій. У роботі розроблено алгоритм впровадження інновацій в діяльність аграрних підприємств Миколаївської області.

7. Ефективною формою співробітництва аграрних підприємств регіону із зарубіжними інвесторами є створення на кооперативних засадах спільних підприємств, що ґрунтуються на пайовій власності українських та іноземних партнерів, спільному управлінні та еквівалентному розподілі прибутків і ризиків. Основними критеріями діяльності спільного підприємства є: зростання експортного потенціалу, комерційна, інвестиційно-інноваційна, техніко-технологічна, соціальна і бюджетна ефективність. Загальний критерій народногосподарської економічної ефективності спільних підприємств визначається як сума доходів бюджету від діяльності спільного підприємства і синергетичного ефекту партнерства операційних сільськогосподарських систем різних державних устроїв.

8. Відмінними особливостями спільних підприємств аграрного сектору є: наявність угоди про стратегічне співробітництво (вирощення і виробництво продукції, зберігання, транспортування, купівля-продаж, обслуговування, фінансування та ін.); об'єднання сторонами активів (грошових коштів, обладнання, досвіду управління та ін.); регулярна оцінка об'єднаних активів як капіталовкладень сторін; участь сторін у прибутках і збитках у відповідності з вкладеним капіталом; здійснення узгоджених завдань на основі взаємовигідних економічних відносин.

9. Для вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності та перспектив виходу аграрних підприємств на міжнародні ринки проведений SWOT-аналіз сільськогосподарських підприємств Миколаївської області щодо можливості виходу на закордонні ринки, здійснено прогноз подальшого розвитку діяльності у напрямку просування своїх торгових марок на зовнішній ринок. Найбільш ефективною стратегією для аграріїв є просування товару за допомогою дистриб'юторів, якою багато підприємств користуються і в даний час. Для подальшого розвитку експорту сільськогосподарських підприємств в напрямку завоювання ринку та впровадженню інновацій в сфері виробництва запропоновано моделі реалізації виходу на зовнішній ринок та модель розробки та реалізації нової продукції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Огієнко А.В. Шляхи мінімізації ризиків при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності / А.В. Огієнко // Таврійський науковий вісник: Збірник наукових праць ХДАУ. – Вип. 56. – Херсон: Айлант. – 2008. – С. 273-276.
2. Огієнко А.В. Аналіз розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області / А.В. Огієнко // Культура народів Причорномор'я: Науч. журнал ТНУ им. В.И.Вернадского. – Сімферополь, 2009. – № 174 Т.1. – С. 136-139.
3. Огієнко А.В. Оцінка ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрного сектору регіону/ А.В. Огієнко // Культура народів Причорномор'я: Науч. журнал ТНУ им. В.И.Вернадского. – Сімферополь, 2009. – № 176. – С. 80-81.
4. Огієнко А.В. Фактори і чинники ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності / А.В. Огієнко // Таврійський науковий вісник // Таврійський науковий вісник: Збірник наукових праць ХДАУ. – Вип. 65. – Херсон: Айлант. – 2009. – С. 221-224.
5. Огієнко А.В. Напрями формування дієвих складових розвитку зовнішнього середовища аграрних підприємств Миколаївської області / А.В. Огієнко // Культура народів Причорномор'я: Науч. журнал ТНУ им. В.И.Вернадского. – Сімферополь, 2010. – № 177. – С. 24-279.

Тези доповідей:

6. Огієнко А.В. Моніторинг розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств України / А.В. Огієнко // Регіональні аспекти розвитку в умовах європейського вибору : міжнародна науково-практична конференція. Сімферополь-Алушта, 2008 р. – С. 33-34.
7. Огієнко А.В. Проблеми та основні шляхи розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств / А.В. Огієнко // Ефективність бізнесу в умовах трансформації економіки : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції. – Сімферополь-Севастополь. – 29-31 травня 2009 року. – С. 64-65.

АНОТАЦІЯ

Огієнко А.В. Ефективний розвиток зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидат економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (економіка сільського господарства і АПК). - Міжнародний університет бізнесу і права, Херсон, 2010.

Дисертацію присвячено розробці теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективного розвитку

зовнішньоекономічної діяльності та формування механізмів активізації експорту продукції аграрних підприємств Миколаївської області.

У дисертації розроблено систему організаційно-економічних заходів забезпечення ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області, на основі визначених стратегічних цілей розвитку, заходів щодо підвищення конкурентоспроможності продукції, стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності, удосконалення організаційних форм експортної діяльності аграрних підприємств.

Визначено склад стратегічних цілей розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств із забезпеченням редукції науково-технічної та соціальної цілей.

Розроблено організаційно-економічні моделі реалізації виходу на зовнішній ринок і забезпечення конкурентоспроможності експортної продукції аграрних підприємств, що передбачає інженерно-технологічні заходи, забезпечення якості продукції, стимулювання збуту, експортно-орієнтовану маркетингову концепцію.

Запропоновано систему критеріїв діяльності спільних підприємств аграрного сектору, яка включає: зростання експортного потенціалу, комерційну, інвестиційно-інноваційну, техніко-технологічну, соціальну і бюджетну ефективність. Загальний критерій народногосподарської економічної ефективності спільних підприємств запропоновано визначати як суму доходів бюджету від діяльності спільного підприємства і синергетичного ефекту партнерства операційних сільськогосподарських систем різних державних устроїв.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, аграрні підприємства регіону, ефективність, конкурентоспроможність, інновації.

АННОТАЦИЯ

Огиенко А.В. Эффективное развитие внешнеэкономической деятельности аграрных предприятий Николаевской области. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидат экономических наук за специальностью 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (экономика сельского хозяйства и АПК). - Международный университет бизнеса и права, Херсон, 2010.

Диссертация посвящена разработке теоретико-методических основ и практических рекомендаций по обеспечению эффективного развития внешнеэкономической деятельности и формирования механизмов активизации экспорта продукции аграрных предприятий Николаевской области.

Внешеэкономическая деятельность аграрных предприятий определена как форма хозяйственной деятельности, которая связана с технологией производства сельскохозяйственной продукции и научно-технической деятельностью, а также с системой международного маркетинга осуществления экспортных и импортных операций с этой продукцией.

В диссертации разработана система организационно-экономических

мероприятий обеспечения эффективного развития внешнеэкономической деятельности аграрных предприятий Николаевской области, на основе определенных стратегических целей развития, мероприятий по повышению конкурентоспособности продукции, стимулирования инвестиционно-инновационной деятельности, усовершенствования организационных форм экспортной деятельности аграрных предприятий.

Определяющими успех в конкурентной среде являются цели и структура будущих агропроизводств. В гармонизации целей хозяйственных организаций всегда присутствуют четыре цели: научно-техническая (обеспечение инновационного развития); производственная (удовлетворение потребностей общества в продукции определенного вида); экономическая (максимизация взноса в доход государства); социальная (удовлетворение социальных потребностей рабочих). В работе расширен состав стратегических целей развития внешнеэкономической деятельности аграрных предприятий с обеспечением редукции научно-технической и социальной целей.

Разработаны организационно-экономические модели реализации выхода на внешний рынок и обеспечения конкурентоспособности экспортной продукции аграрных предприятий, которая предусматривает инженерно-технологические мероприятия, обеспечение качества продукции, стимулирование сбыта, экспортно-ориентированную маркетинговую концепцию.

Установлено, что эффективной формой сотрудничества аграрных предприятий региона с зарубежными инвесторами является создание на кооперативных основах совместных предприятий, которые основываются на паевой собственности украинских и иностранных партнеров, общем управлении и эквивалентном распределении прибылей и рисков. Предложена система критериев деятельности совместных предприятий аграрного сектора, которая включает: рост экспортного потенциала, коммерческую, инвестиционно-инновационную, технико-технологическую, социальную и бюджетную эффективность. Общий критерий народнохозяйственной экономической эффективности совместных предприятий предложено определять как сумму доходов бюджета от деятельности общего предприятия и синергетического эффекта партнерства операционных сельскохозяйственных систем разных государственных устройств.

Для дальнейшего развития экспорта сельскохозяйственных предприятий в направлении завоевания рынка и внедрения инноваций в сфере производства предложена модель реализации выхода на внешний рынок и модель разработки и реализации новой продукции.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, аграрные предприятия региона, эффективность, конкурентоспособность, инновации.

SUMMARY

Ogienko A.V. Efficient development to foreign economic activity agrarian enterprise Nikolaev region. - Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree candidate of economic sciences after speciality 08.00.04 is an economy and management enterprises (agrarian economics and AIC). it is the International university of business and law, Kherson, 2010.

The Thesis is dedicated to development theorist-methodical bases and practical recommendation on ensuring the efficient development to foreign economic activity and shaping mechanism to activations of the export to product agrarian enterprise Nikolaev region.

In theses is designed system organizing-economic action of the ensuring the efficient development to foreign economic activity agrarian enterprise Nikolaev region, on base determined strategic integer of the development, action on increasing of competitiveness to product, stimulations investment-innovation to activity, improvements of the organizing forms to export activity agrarian enterprise.

The Certain composition strategic integer developments to foreign economic activity agrarian enterprise with ensuring the reductions research and social integer.

It Is Designed organizing-economic models to realization of the output on foreign market and provision to competitiveness to export product agrarian enterprise, which provides engineering-technological actions, provision quality to product, stimulation of the marketing, export- oriented marketing concept.

The Offered system of the criterion to activity of the joint-ventures of the agrarian sector, which includes: growing of the export potential, commercial, investment- innovation, technician-technological, social and budgetary efficiency. The General criterion public-facilities cost-performance of the joint-ventures is offered define as amount incom budget from activity of the general enterprise and synergy of the effect partnership operating agricultural systems different state device.

The Keywords: foreign economic activity, agrarian enterprises of the region, efficiency, competitiveness, innovation.